

İbrahim Necmi Dilmen (1887-1945)

İbrahim Necmi Dilmen, Cumhuriyet devrindeki dil çalışmalarında büyük hizmetler yapmış bir şahsiyetti. Harf inkılabının yapılması, yeni harflerin öğretilmesi ve Türkçe'nin sadeleşmesinde bir hizmet eri çalışkanlığı ve sadakatiyle gayret göstermişti.

Hukukçu, dilci, edebiyat tarihçisi ve gazeteci olan İbrahim Necmi Dilmen, 1887 yılında Selanik'te dünyaya geldi. Doğum tarihi mezar taşında 1887, *Türkiye Büyük Millet Meclisi Albümünde* ise 1889 yazmaktadır. Torunu olan Cem Kuşadalı, dedesinin doğum tarihinin 1887 olduğu üzerinde ısrarcıdır. Nüfus kayıt örneğinde de 1 Temmuz 1887 olarak geçmektedir. İbrahim Necmi, avukat ve yayımcı Mehmet Tayfur Bey'in oğludur. Mehmet Tayfur Bey, İbrahim Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* isimli eserini *Tercüman-ı Ahval*'in koleksiyonu içinden bularak yayımlayan kişiydi.

İbrahim Necmi Bey, Ayşe Saibe Hanım ile evlendi. Mehmet Tayfun ile Osman Emel adında iki oğlu ve Zerrin adında bir kızı vardı. Fakat Celal Demir'in İbrahim Necmi Dilmen üzerine hazırladığı çalışmada yer alan nüfus kayıt örneğinde kızı Zerrin'in adı yoktu. Celal Demir'in hazırladığı aynı çalışmada ise "Kızı Zerrin Hanım'dan olan torunu Cem Kuşadalı" ifadesi yer almaktadır.

Bütün çocukluğu İskeçe ve Gümülcine'de geçti. İlköğretim ve idadi eğitiminin ilk beş senesini Gümülcine'de son iki senesini Selanik İdadisinde tamamladı. İstanbul Hukuk Mektebi'nden mezun olduktan sonra Devletler Hukuku/Hukuk u Hususiye-i Düvel ve Malî Kanunlar/Kavânin-i Maliye derslerini okutmak üzere Selanik Hukuk Mektebine atandı (1909). Zaman gazetesinde [yazı işleri müdürlüğü ve başmuharrirlik yaptığı sırada] tütün/reji idaresi konusunda yazılar kaleme aldı. Babası Mehmet Tayfur Bey gibi tiyatro ile ilgilendi. Kendisinin de tiyatro ile ilgili muhtelif yazıları vardı. Selanik'te amatör bir tiyatro topluluğu kurdu ve babasının yayımladığı Şinasi'nin *Şair Evlenmesi* adlı töre komedisini sahneledi.

Balkan Savaşı sonucunda Selanik'in kaybedilmesi üzerine İstanbul'a döndü (1913). 1913-1916 yılları arasında Darüşşafaka, Vefa ve Davut Paşa liselerinde edebiyat öğretmenliği yaptı. Birinci Dünya Harbi yıllarında Darülfünunda yapılan ıslahat çerçevesinde Edebiyat Fakültesi'nde kurulan, Ural-Altay Lisanları Mukayeseli Sarfı kürsüsünün başkanlığı için Almanya'dan getirilen Prof. Dr. Friedrich Giese'nin yanında, müderris muavini görevini ifa etti (1917). Harp sonunda Giese'nin Almanya'ya dönmesinden sonra bir müddet Nazariyât-ı Edebiye Kürsüsünde Ali Ekrem Bolayır'ın muavinliğine geçse de Ali Kemal'in Maarif Nazırlığı sırasında Galatasaray Lisesi edebiyat tarihi muallimliğine tayin edilerek lise hocalığına döndü (1918). Erkek Muallim Mektebi'nde edebiyat ve edebiyat tarihi dersleri verdi. Bu yılların mahsulü olarak *Tarih-i Edebiyat Dersleri* adında iki ciltlik kitabını neşretti (1922).

Selanik'te başlayan gazetecilik faaliyetlerine İstanbul'da devam etti. İbrahim Necmi, 28 Mart 1926 tarihli *Akşam* gazetesine verdiği bir mülakatta alfabe değişikliğine taraftar olmadığını ifade etmesine rağmen, ilerleyen günlerde bu fikrinden vazgeçerek Latin harflerinin ateşli bir savunucusu oldu. Hatta Latin harfleri ile ilgili *Akşam* ve *Milliyet* gazetelerinde muhtelif yazılar yayımladı. Alfabe değişikliği gündeme gelince Dil Encümeni adında bir araştırma komisyonu kuruldu. Bu encümen ilk toplantısını, 26 Haziran 1928 günü yaptı ve toplantıya iştirak edenlerden biri de İbrahim Necmi'ydi. Ayrıca Reis-i Cumhur Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Dolmabahçe'de toplanan Yazı Kongresi'ne de katıldı. Hem bu kongrede hem de Latin harflerinin kabulü üzerine kurumlardaki memurlara Latin alfabesi ile ilk okuma-yazma derslerini İbrahim Necmi Bey verdi. Yeni alfabenin öğretilmesi ve yaygınlaştırılması faaliyetlerinin ardından gramer çalışmalarına ağırlık veren İbrahim Necmi, Gazi Terbiye Enstitüsü ile Mustafa Kemal'in direktifiyle 1925 yılında kurulan ve Atatürk'ün "Benim okulum" dediği Musiki Muallim Mektebine edebiyat öğretmeni olarak tayin edildiği için

Ankara'ya yerleşti (1931). Bir yıl sonra [Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı Genel Müfettişliği](#)'ne atandı.

26 Eylül-5 Ekim 1932 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda toplanan I. Türk Dil Kurultayı'ndan sonra Türk Dili Tetkik Cemiyetinin merkez kuruluna seçildi. İbrahim Necmi, önce Neşriyat Kolu Başkanlığına daha sonra Ruşen Eşref'in 26 Kasım 1933 günü Reisicumhur Umumî Kâtipliğine atanması üzerine onun yerine Genel Sekreterliğe atandı. Necmi Bey daha önce Dil Encümeni, Alfabe Komisyonu üyesi ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti merkez heyeti üyesi olarak görev yaptığı için genel sekreterlik görevinde yabancılık çekmedi. On üç sene Türk Dil Kurumunun genel sekreterliğini yapan Dilmen, Kurumun 1932-1945 yılları arasında takdir de tenkit de edilebilecek olan bütün faaliyetlerinde söz sahibiydi. Türk Dili Tetkik Cemiyetinin kurulduğu yıllardaki ve sonrasındaki çalışmalarında, idareci olarak aktif rol aldı.

18-23 Ağustos 1934 tarihleri arasında Dolmabahçe Sarayı'nda Atatürk'ün kurucu başkanlığında toplanan II. Türk Dili Kurultayı'nda umumi kâtip olarak Cemiyetin iki yıllık çalışma raporunu okuyan İbrahim Necmi, Kurultay sonunda tekrar umumi kâtip seçildi. Bu kurultayda Türk Dili Tetkik Cemiyeti'nin adı Türk Dili Araştırma Kurumu olarak değiştirildi. Dilmen, İkinci Türk Dili Kurultayı'ndan sonra Türk Dili Araştırma Kurumunun derleme, gramer, kitap tarama ve folklor araştırmaları gibi çeşitli faaliyetlerinin yapılması, tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında vazife aldığı gibi gramer çalışmalarına da devam etti. O, Türk dilinin çeşitli meselelerinin tartışıldığı bu devrede, *Hâkimiyet-i Milliye [Ulus]* gibi gazetelerde görüşlerini açıkladı.

21 Haziran 1934 tarihinde Soyadı Kanunu çıktı. İbrahim Necmi Bey de Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliğine bir mektup yazarak kendisine soyadının, Mustafa Kemal tarafından verilmesini istedi. Bu durum üzerine Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Rıza Soyak da Dilmen'e bir cevap yazarak Atatürk'ün, kendisine verilmek üzere birkaç tane soyadı teklif etmesini istediğini ifade etti. Bu durum üzerine Necmi Bey, "Aday, Dilmen, İldız yahut Yıldız, Öztürk" soyadlarını Atatürk'e ulaştırmak üzere Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Rıza Soyak'a ilettili. Rıza Soyak da cevap olarak İbrahim Necmi'ye Atatürk'ün, harf inkılabına yaptığı hizmetlerden ve dil çalışmaları sebebiyle kendisine Dilmen'i soyadı olarak uygun gördüğünü belirtti.

1935 yılında Beşinci Türkiye Büyük Millet Meclisine Burdur milletvekili olarak seçildi. Burdur milletvekilliği, altı ve yedinci dönemlerde de devam etti. Aynı yıl yeni kurulmuş olan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesine Türk dili ve edebiyatı hocası profesörü olarak atandı. Bu görevini 1941 yılına kadar devam ettirdi.

24-31 Ağustos 1936 tarihleri arasında İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda yapılan III. Türk Dil Kurultayı'na genel sekreter olarak katıldı. Bu kurultayda Türk Dili Araştırma Kurumunun adı Türk Dil Kurumu olarak değiştirildi. 1936-1941 yılları arasında, Güneş-Dil Teorisinin esasları ve Tanzimat edebiyatı üzerine çalıştı. Güneş Dil Teorisinin Atatürk tarafından ortaya atılmasında sonra İbrahim Necmi, onun en önde gelen savunucularından ve yorumcularından oldu. Hatta bu yolda yazılar yazmış, kitaplar kaleme almış, tebliğler sunmuş, dersler vermişti. Yine bu yıllarda Necmi Bey, Tanzimat Edebiyatı ve Namık Kemal üzerine de çalışmalar yaptı. 1937 yılında toplanan II. Tarih Kongresi'ne Türk Dil Kurumu delegesi sıfatıyla katıldı ve bir konferans verdi.

Ana tüzüğe göre 1938 yılında toplanması gerektiği halde savaş sebebiyle toplanamayan IV. Türk Dil Kurultayı, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde 10 Ağustos 1942 günü toplandı. Dilmen bu toplantıya genel sekreter olarak katıldı. 1945'teki Anayasa dilinin Türkçeleştirilmesi çalışmalarında hem Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri, hem Burdur milletvekili olarak, bir taraftan Mecliste bir taraftan dışarıda, gazeteler ve dergilerde Anayasa dilinin değiştirilmesi için konuşmalar yapmış ve yazılar yazmıştı. Köklü bir dil öğrenimi görmeyen ve dil konularına sonradan ilgi duymaya

başlayan İbrahim Necmi, Türkiye’de para basma işini yapan Amerikalı bir matbaanın da vekilliğini yapmıştı.

27 Şubat 1945 günü Türk Dil Kurumu binasından çıktığı sırada karda kayıp düşünce ayağı kırıldı. Ankara Numune Hastanesine kaldırıldı. 5 Mart 1945 günü vefat etti. Ölümünün, “merkezî ve muhiti kalp zayıflığından” olduğu ifade edildi. Bazı kaynaklarda Dilmen’in vefatı ile ilgili olarak büyük oğlu Mehmet Tayfur Bey’in intiharına olan üzüntüsü yazmaktadır fakat bu bilgi doğru değildir çünkü İbrahim Necmi Dilmen, oğlu Mehmet Tayfur Bey’den yirmi ay önce (5 Mart 1945) vefat etmiştir. Necmi Bey’in vefat sebebi her ne kadar “kalp zayıflığı” olarak ifade edilse de asıl vefat sebebi mide kanamasıydı. Geçirdiği kaza sebebiyle midesindeki ülser açılmış ve ileri derecede bir iç kanamaya sebebiyet vermişti. Doktorlar bacağındaki kırık üzerine yoğunlaşırken midedeki kanamayı fark edememişlerdi.

İbrahim Necmi Dilmen’in cenazesi, 7 Mart günü hastaneden alınarak Büyük Millet Meclisi Başkanının, Cumhuriyet Halk Partisi Meclis Grup Başkan vekilinin, Cumhurbaşkanı başyaverinin, milletvekillerinin ve talebelerin katıldığı bir törenle İstanbul’a gönderilmek üzere trene bindirildi. 8 Mart günü Haydarpaşa Garı’ndan alınan cenaze, bir motorla ailesinin ikamet ettiği Büyükkada’ya götürülerek defnedildi. Vefat ettiğinde Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri, Burdur Milletvekili ve Maarif Vekâleti müfettişiydi.

Okullarda verdiği derslerin, gazete ve dergilerde yayımladığı yazıların, Ankara ve İstanbul Radyolarında yaptığı konuşmaların iki amacı vardı: Birincisi, Türk Tarih Tezi’nden ve Güneş-Dil Teorisi’nden hareket ederek Türkçe’nin ana bir dil olduğunu ve bütün dillere kaynaklık ettiğini hem Türk insanına hem de yabancı dil bilimcilere kabul ettirmektir. İkincisi ise Türk insanına herkesçe anlaşılabilen, temiz, pürüzsüz, her kavramı ifade etmeye yeterli bir dil sunabilmektir.

Çevresine karşı kibar ve saygılı bir insan olarak bilinen Dilmen, hem milletvekili olması hem de Türk Dil Kurumu Genel Sekreteri olması nedeniyle daima iktidara yakın olmuştur. Gazetelerde zaman zaman diğer yazarlarla girdiği bilimsel ve siyasi tartışmalarda aşırıya gitmemiştir.

Eserleri:

1. *Târîh-i Edebiyyât (İstanbul-1922).*

2. *Türkiye’de Tütün Meselesi (İstanbul-1925).*

3. *Muallimlere Mahsus Yeni Harflerle Türkçe Okuma Yazma Dersleri / Yeni Türkçe Okuma Yazma Dersleri / Yeni Türkçe Alfabe / Yeni Yazımızı Okuyalım / Amelî Yeni Türkçe Dersleri (İstanbul-1928).*

4. *Küçük Türkçe Gramer / Halk Kıraati / Halk Kitabı / Kendi Kendine Kıraat (İstanbul- 1928).*

5. *Türkçe Gramer (İstanbul-1929).*

6. *Yeni Türkçe Gramer Hakkında Bir Kalem Tecrübesi (İstanbul-1929).*

7. *Abdülhak Hâmid ve Eserleri (İstanbul-1932).*

8. *Türk Dil Bilgisi Dersleri, Birinci Kısım: Dillerin Ana Kaynağı Sorununa Kısa Bir Bakış ve Türk Güneş Dil Teorisi’nin Esasları / Türk Dil Bilgisi Dersleri, İkinci Kısım: Dilin Fonetik Kuruluşu ve Güneş-Dil Analiz Metodu (İstanbul-1936).*

9. *Les Lignes Meres et Essentielles de la Théorie Güneş-Dil [Güneş-Dil Teorisinin Ana Hatları Hakkında İbrahim Necmi Dilmen’in Üçüncü Dil Kurultayı Bildirisi] (İstanbul-1936).*

10. *Dilin ve Dillerin Kaynağı Sorunu Üzerine Teoriler (Ankara-1939).*

11.Namık Kemal Hakkında, *Namık Kemal'in Romancılığı ve Romanları* (İstanbul-1942).

12.Tanzimat Edebiyatı Tarihi Notları (Ankara-1942).

İbrahim Necmi Dilmen'in yukarıda isimleri verilenlerden başka yayımlanmış eserleri de vardı: *İbrahim Necmi Dilmen'in Üçüncü Dil Kurultayına Sunduğu Teze Bağlı Grafikler ve Analizler, [Ayrıbasım].* (İstanbul-1936); *Türk Tarih Tezinde Güneş-Dil Teorisinin Yeri ve Değeri* (İstanbul-1937); *Harf İnkılabı [Harf Devriminin 10. Yıldönümünde Sarayburnu Parkındaki Söylev]*, Türk Dili Belleten, No: 31-32, (Ankara-1938). İbrahim Necmi Dilmen'in *Zaman, Milliyet, Akşam, Ulus* ve *Ülkü* gibi muhtelif gazete ve dergilerde yayımlanmış yazıları da vardı. İbrahim Necmi Dilmen üzerine bir yazısı bulunan Cemil Ekiyor, *Türk Dili* dergisinde yayımlanmış bazı yazıların, Dilmen'e ait olmasına rağmen isimsiz olarak yayımlandığını belirtti.

Abdullah ACEHAN

KAYNAKÇA

DEMİR Celal, **İbrahim Necmi Dilmen**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2017.

LEVEND Ağah Sırrı, **Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri**, [Türk Dil Kurumu Yayınlarından Sayı:182], Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara-1960.

YETİŞ Kazım, **İbrahim Necmi Dilmen**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989.

EKİYOR Cemil, "İbrahim Necmi Dilmen", **Türk Dili / Dil ve Edebiyat Dergisi**, No:700 (Özel Sayı), Nisan 2010, s.367-374.

ÖZKAN Mustafa, "İbrahim Necmi Dilmen", **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, 1994, C IX, s.302-303

"İbrahim Necmi Dilmen", **Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi**, Dergâh Yayınları, İstanbul-1977, s.311.

ARIK Şahmurat, **İbrahim Necmi Dilmen'in Muhtelif Dergi ve Gazetelerdeki Tiyatroya Dair Eski Harfli Yazıları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1995

22/07/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/ibrahim-necmi-dilmen-1887-1945/?pdf=5382> adresinden erişilmiştir